



SCOTCH
WHISKY
INVESTMENTS

Whisky als belegging

Het potentieel van zeldzame
Schotse single malt whisky

WHITEPAPER

september 2025

Inhoud

1. Inleiding
2. De whiskymarkt
3. Beleggen in whisky
4. Waarom Schotse whisky?
5. Risico's en exit strategie
6. Starten met beleggen
7. Veel gestelde vragen over beleggen in whisky
8. Samenvatting
9. Contact



1. Inleiding

Beleggen draait om de balans tussen rendement, risico en tijd. Om die balans te versterken, kiezen steeds meer beleggers voor spreiding en diversificatie binnen hun portefeuille. Naast traditionele beleggingen zoals aandelen en obligaties, is er de afgelopen jaren veel belangstelling ontstaan voor alternatieve investeringen.

Binnen deze groeiende categorie vinden we uiteenlopende mogelijkheden: van classic cars tot vintage horloges en exclusieve kunst. Ook whisky behoort tot deze wereld van alternatieve investeringen. En dan met name Schotse single malt whisky, een segment dat de afgelopen decennia in toenemende mate de aandacht heeft getrokken van beleggers en vermogensbeheerders.

Niet zonder reden. Deze whisky onderscheidt zich door kwaliteit, strikte regelgeving, wereldwijde vraag en structurele schaarste. Die combinatie heeft geleid tot een volwassen markt waarin zeldzame flessen en vaten hun weg vinden naar een internationaal publiek.

Scotch Whisky Investments begeleidt sinds 2007 particuliere beleggers bij het samenstellen van whiskyportefeuilles met langetermijnperspectief. Wij richten ons uitsluitend op het segment van zeldzame en exclusieve Schotse single malt whisky's: flessen en vaten die niet alleen karakter en kwaliteit bezitten, maar ook potentie om in waarde toe te nemen.

Dit whitepaper maakt beleggers wegwijs in de wereld van zeldzame en exclusieve Schotse single malt whisky. Wat maakt whisky tot een volwaardige beleggingscategorie? Hoe ontstaat waardeontwikkeling? Waarom is juist Schotland hierin toonaangevend? En waarom wordt het beschouwd als een robuuste aanvulling binnen een beleggingsportefeuille?

U leest alles over de Schotse whiskymarkt, de beleggingsmogelijkheden en manieren om een portefeuille op te bouwen. Na het lezen kunt u een weloverwogen beslissing nemen of beleggen in whisky iets voor u is en op welke manier u zou kunnen starten.



2. De whiskymarkt

De whiskymarkt, in het bijzonder die van Schotse single malt whisky van hoge kwaliteit en respectabele leeftijd, heeft zich de afgelopen decennia ontwikkeld tot een volwassen en internationaal gewaardeerd segment binnen de wereld van alternatieve investeringen. Het is dan ook niet verrassend dat steeds meer beleggers zich verdiepen in deze markt om te onderzoeken of hier voor hen kansen liggen. Om die mogelijkheden te begrijpen, is het goed de belangrijkste kenmerken van Schotse whisky te kennen.

De meest voorkomende is blended whisky: een mix van verschillende whisky, vaak afkomstig uit meerdere distilleerderijen. Single malt whisky daarentegen wordt uitsluitend geproduceerd in één distilleerderij. De meest exclusieve variant is single cask whisky, afkomstig uit één enkel vat, met een uniek karakter en vaak beperkte oplage.

De productie van Schotse whisky is nauwkeurig vastgelegd in de Scotch Whisky Regulations 2009, opgesteld door de Schotse overheid. Deze wetgeving bepaalt onder meer dat whisky minstens drie jaar moet rijpen op eikenhouten vaten en uitsluitend in Schotland mag worden geproduceerd. De Scotch Whisky Association (SWA) bewaakt deze standaarden, ondersteunt producenten en waarborgt het erfgoed van deze eeuwenoude industrie.

De lange traditie, gecombineerd met strikte regelgeving en ambachtelijke productiemethoden, geven de Schotse whiskymarkt een voorsprong op jongere markten zoals die van de Verenigde Staten en Japan. Niet voor niets komen de oudste, meest zeldzame en meest gewilde whisky's nog altijd uit Schotland.

In de afgelopen jaren is de markt verder in beweging gekomen. Distilleerderijen werden geopend, heropend of gesloten. Tegelijkertijd nam de wereldwijde vraag naar exclusieve, langgerijpte whisky sterk toe, onder meer vanuit snelgroeiende economieën in Azië. Dit alles gebeurde terwijl de productiecapaciteit fysiek beperkt bleef. Het resultaat is een structurele schaarste: er kan eenvoudigweg niet méér geproduceerd worden zonder concessies te doen aan tijd, kwaliteit en regelgeving. En juist die schaarste, gecombineerd met stijgende vraag, heeft geleid tot een waardestijging van zeldzame Schotse single malt whisky.

Zo is een levendige en volwassen beleggingsmarkt ontstaan, waarin whisky steeds vaker wordt gezien als een waardevolle aanvulling binnen een gediversifieerde portefeuille. Voor beleggers die op zoek zijn naar spreiding, tastbare waarde en bescherming tegen marktvolatiliteit, vormt whisky een serieuze overweging.



Scotch Whisky Regulations: [The Scotch Whisky Regulations 2009](#)

Scotch Whisky Association (SWA): [Welcome to the Scotch Whisky Association](#)





3. Beleggen in whisky

Zoals bij elke beleggingsvorm is het belangrijk om goed geïnformeerd te zijn voordat u besluit te investeren in whisky. Als goed geïnformeerde investeerder verhoogt u immers de kans op een aantrekkelijk rendement.

Beleggen in Schotse single malt whisky kan op verschillende manieren vorm krijgen, met elk hun eigen dynamiek en potentieel. Het meest gangbaar is beleggen in flessen of (delen van) vaten, ogenschijnlijk vergelijkbaar, maar in essentie fundamenteel verschillend.

Flessen vertegenwoordigen een gebotteld eindproduct waarvan de waarde vooral wordt bepaald door merk, zeldzaamheid, leeftijd bij botteling en internationale vraag binnen de veilingwereld. Vaten daarentegen zijn een levend product in ontwikkeling. Terwijl de whisky in het vat rijpt, verandert zijn karakter, complexiteit en marktwaarde. Deze biologische tijdswaarde, uniek binnen de wereld van beleggingen, zorgt ervoor dat goed geselecteerde vaten jaar na jaar intrinsiek in waarde kunnen stijgen.

Wel vergen vaten gespecialiseerde opslag, monitoring en het juiste bottelmoment. Beleggen in flessen biedt relatief meer liquiditeit; beleggen in vaten vereist geduld, visie en expertise, maar biedt bij de juiste aanpak een uniek rendementspotentieel. Binnen een gebalanceerde whiskyportefeuille vervullen beide vormen een eigen rol. Het is juist de combinatie van directe marktwaarde en langetermijnrijping die zorgt voor een evenwichtige opbouw en gespreide kansen.

Omdat whisky tijd nodig heeft om te rijpen tot een exclusief en zeer waardevol product, gaat het hierbij doorgaans om een belegging met een horizon van minimaal vijf tot tien jaar.

Binnen de categorie van alternatieve beleggingen heeft zeldzame en premium Schotse whisky zich de afgelopen decennia opmerkelijk ontwikkeld. Om te begrijpen waarom dit segment zoveel aandacht krijgt, is het belangrijk te weten wat hieronder wordt verstaan.

Zeldzame en premium Schotse whisky definiëren we als single malt Scotch die minstens 25 jaar oud is bij botteling, of een schaarse historische botteling, zoals een 10 jaar oude whisky uit de jaren '60 of '70. De waarde van deze categorie wordt mede bepaald door structurele schaarste: wat eenmaal is gebotteld, is niet reproduceerbaar. Juist deze combinatie van erfgoed, vakmanschap en beperkte beschikbaarheid maakt deze whisky aantrekkelijk voor beleggers die streven naar tastbare activa met bewezen waardeontwikkeling en een gestaag groeiende internationale vraag.

Daarnaast heeft zich een levendige secundaire markt ontwikkeld. Volgens whisky-analist en -makelaar Rare Whisky 101 en het Schotse adviesbureau Noble & Co groeide de Britse whiskyveilingmarkt van circa GBP 7,6 miljoen in 2014 naar meer dan GBP 73 miljoen in 2024. Dit benadrukt de internationale verhandelbaarheid van zeldzame flessen, een belangrijk kenmerk voor beleggers die waarde hechten aan liquiditeit.

Noble & Co, *Whisky Intelligence Report FY 2024*, 2025.

Rare Whisky 101, *Rare Whisky Collectors / Investors 2015 Single Malt Scotch Review*, 2015.



Rendementen in perspectief

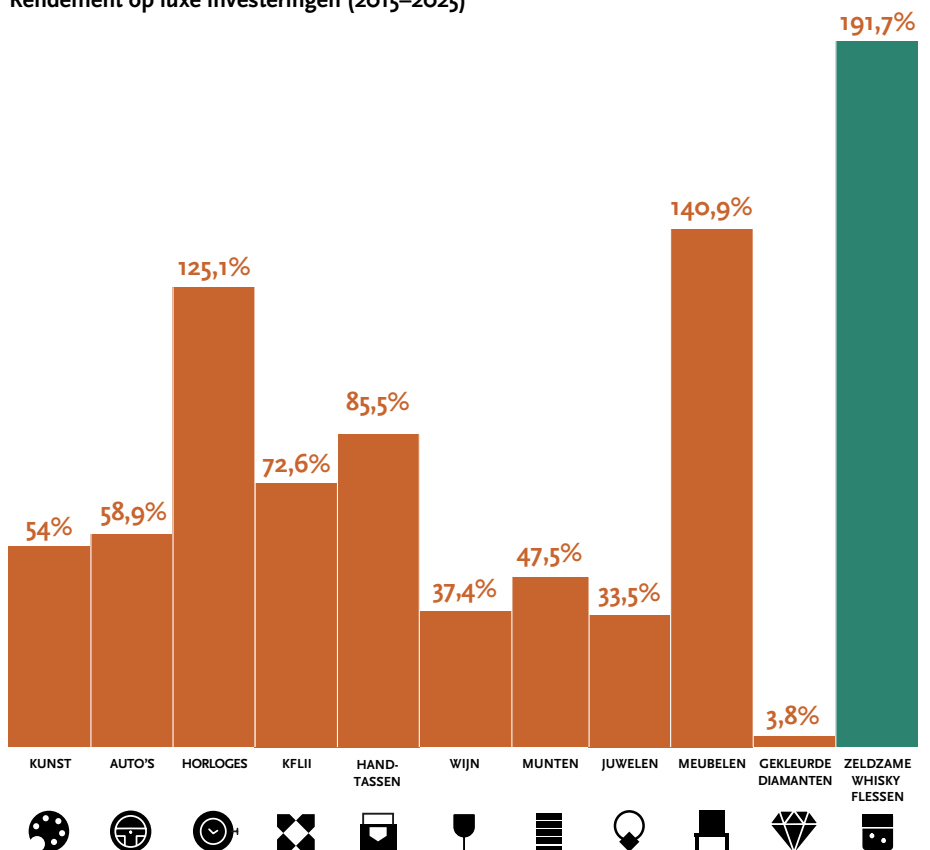
Voor het volgen van rendement op whisky worden vaak twee referentie-indices genoemd:

De Knight Frank Luxury Investment Index (KFLII): volgt de RW APEX 1000 een mandje van 1.000 meest gezochte single-malt flessen. Dit is het zeldzame, veiling-actieve topsegment.

Whiskystats Schotland-index: een waarde-gewogen index van de 500 historisch meest verhandelde Schotse whisky's per maand; omvat ook minder zeldzame en jongere bottelingen (breder marktgemiddelde).

De Knight Frank Luxury Investment Index laat zien dat tussen 2015 en 2025 de waarde van zeldzame whisky met 192% steeg, het hoogste rendement binnen de categorie alternatieve investeringen. Omgerekend komt dit neer op een gemiddelde jaarlijkse groei van 11,2%.

Rendement op luxe investeringen (2015–2025)



Grafiek: The Knight Frank Luxury Investment Index

Bron: Knight Frank



De Whiskystats Schotland-index laat zien dat sinds inceptie in januari 2013 tot en met augustus 2025 de waarde met 112,85% steeg, omgerekend komt dit neer op een gemiddelde jaarlijkse groei van 6,1%.



Grafiek: Schotland index

Bron: Whiskystats: <https://www.whiskystats.com/whisky-auction-price-indices/index/46/>

Historische waardeontwikkeling bij Scotch Whisky Investments

Op basis van onze huidige aanpak, met portefeuilles van zeldzame flessen en rijpende vaten, laat de historische waardeontwikkeling¹ over de periode 2018-2025 een gemiddeld jaarlijks resultaat van circa 10,6% zien, oftewel ongeveer +102% cumulatief over zeven jaar.

Hoe duidt u dit verschil? Het antwoord zit in wat u meet, hoe u weegt en welk segment u volgt. De brede markt (Whiskystats) geeft een gematigd maar solide langetermijnbeeld; het zeldzame topsegment (Apex 1000) beweegt hoger; Scotch Whisky Investments positioneert zich, dankzij selectie op schaarste én cask-exposure duidelijk boven het brede gemiddelde.

Deze sterke waardeontwikkeling wordt ondersteund door een breed gedragen, wereldwijde vraag naar hoogwaardige Schotse whisky.

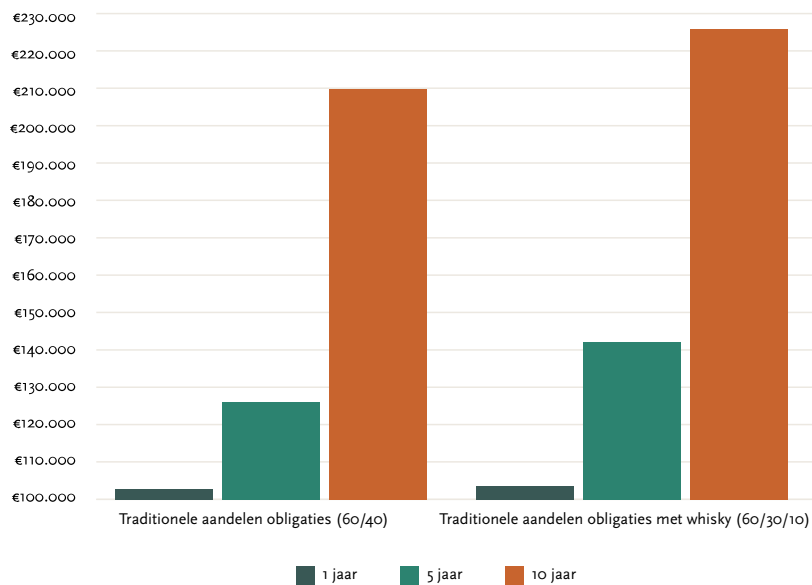
Scotch Whisky Investments, waardeontwikkeling portefeuilles 2018-2025, 2025.

¹ Resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst. Het verwachte gemiddelde rendement einde looptijd overeenkomst.



Whisky in de portefeuille

Wanneer we whisky in een bredere context plaatsen, zien we een interessant beeld. Over de afgelopen tien jaar liet de wereldwijde aandelenindex (MSCI World) een rendement zien van circa 175% (gemiddeld: 10,6%), terwijl goud in dezelfde periode circa 92% steeg (gemiddeld: 6,7%). Zeldzame whisky (KFLII) steeg 191% en behaalde gemiddeld 11,2% per jaar. Toch is het niet een kwestie van whisky versus aandelen of goud. Het onderscheidende element is de lage correlatie: whisky beweegt onafhankelijk van de financiële markten. Hierdoor creëert het synergie en diversificatie wanneer het naast traditionele activa wordt toegevoegd aan een portefeuille.



Figuur: Effect van zeldzame whisky op een gediversifieerde portefeuille

Bron: MSCI World Index, iShares 7-10 Year Treasury Bond ETF, The Knight Frank Luxury Investment Index

Onderzoek toont aan dat zeldzame whisky zowel laag gecorreleerd is met traditionele en andere alternatieve beleggingen, als een positieve rendementsbijdrage levert op de lange termijn. Juist deze combinatie zorgt voor meetbare diversificatievoordelen in multi-asset portefeuilles.

Daarbij komen eigenschappen die de investeringswaarde versterken: een natuurlijke prijsstijging door rijping en beperkte beschikbaarheid, bewezen inflatiebestendigheid, een groeiende wereldwijde kopersbasis en een intrinsieke aantrekkingskracht als consumptie- en verzamelobject, wat bijdraagt aan een blijvende vraag, ook in volatiele markten.

Gecombineerd maken deze factoren whisky tot een strategische lange termijn-component in een gebalanceerde beleggingsportefeuille, niet alleen als instrument voor risicospreiding, maar ook als bron van potentiële waardeopbouw in uiteenlopende marktomstandigheden.

A. Başer & Ş. Birbil, *Scotch Whisky Intelligence: Making an Investment Case for Liquid Gold*, 2024.

L. Tegtmeier, *Does Rare Whisky Add Value in Multi-Asset Portfolios?*, 2022.

T. Cordiez, *That's the Spirit: An Analysis of Investment in Collectible Whisky*, 2020.

Whiskystats, *Insights Report H1 2025*, 2025.

Mastering the value



McLaren Elva

€ 1.782.896,-



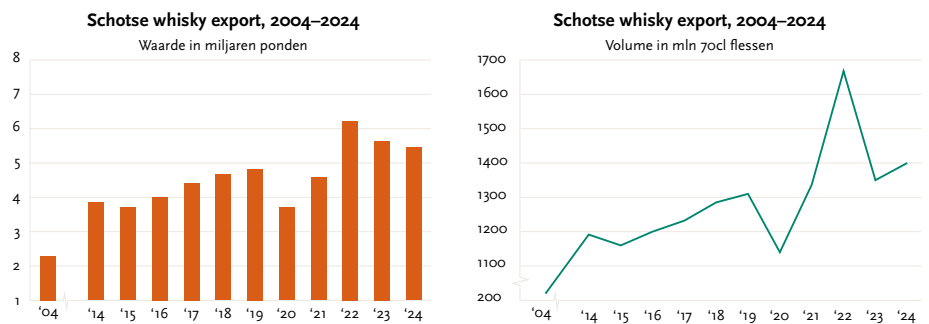
Macallan 1926

€ 2.496.045,-



4. Waarom Schotse whisky?

De wereldwijde vraag naar whisky blijft groeien, met een opvallende verschuiving naar zeldzame en kwalitatief hoogstaande single malt whisky's. Wat ooit vooral het domein was van kenners en verzamelaars, trekt tegenwoordig ook steeds meer professionele, institutionele en particuliere beleggers aan. Zij zoeken naar betrouwbare, tastbare activa die niet alleen waarde behouden, maar ook het potentieel hebben om in waarde te stijgen. Schotse whisky onderscheidt zich hierin door een unieke combinatie van ambacht, erfgoed en zeldzaamheid, eigenschappen die het product een sterke positie geven binnen het alternatieve beleggingslandschap.



Grafiek: Grafiek Schotse Whisky Export (2004 – 2024)

Bron: SWA: <https://www.scotch-whisky.org.uk/industry-insights/international-trade/>

Vandaag wordt Schotse whisky gedronken in bijna elk land ter wereld. In 2024 bedroeg de exportwaarde £5,4 miljard, met elke seconde 44 flessen die vanuit Schotland hun weg vinden naar wereldwijde markten. Deze brede afzet is het resultaat van een langdurige groeitrend: van £2,24 miljard in 2004 naar £3,95 miljard in 2014 en uiteindelijk £5,4 miljard in 2024.

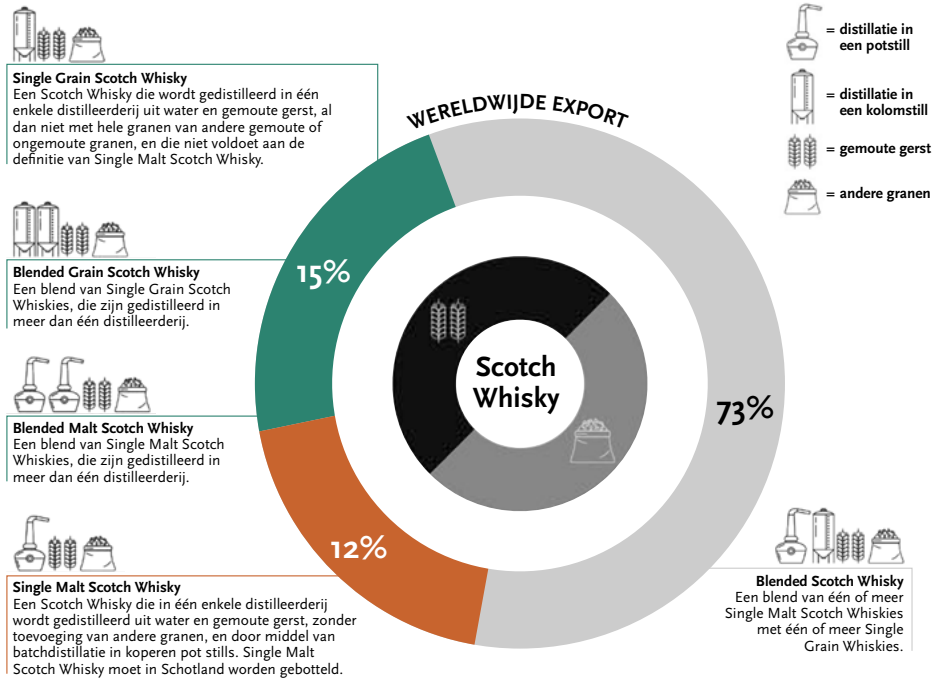
Er zijn vijf soorten Schotse whisky: single malt (gemoute gerst), single grain (tarwe), blended malt, blended grain en blended Scotch whisky (een mix van mout en graan). Whisky wordt beïnvloed door het soort vat, het type hout en de speciale behandeling die het destillaat ondergaat. Whisky wordt ook beïnvloed door de omgeving waarin het wordt opgeslagen, het inzicht van de meesterstoker en de rijping in het vat voordat het wordt gebotteld. Na verloop van tijd hebben deze factoren impact op de kleur, smaak, textuur en uiteindelijk op de waarde en de prijs van de whisky.

Om een single malt Scotch whisky genoemd te mogen worden, moet het destillaat volgens een standaardproces gemaakt zijn van gerst en gerijpt zijn in een douane-entrepot in Schotland of een andere gecertificeerde opslagplaats.

Een single malt, single cask whisky moet in één enkel vat gerijpt zijn. Voor single malt whisky's geldt dat het distillaat en de vaten allen bij dezelfde distilleerderij vandaan moeten komen. De vaten kunnen van verschillende leeftijden zijn. Een blended whisky bestaat uit een mix van vaten van verschillende leeftijden en verschillende distilleerderijen.



Schotse whisky wordt gemaakt van slechts drie natuurlijke ingrediënten: granen, water en gist. Het moet in Schotland worden gedistilleerd en minimaal drie jaar rijpen, en worden gebotteld met een alcoholpercentage van minimaal 40% vol.

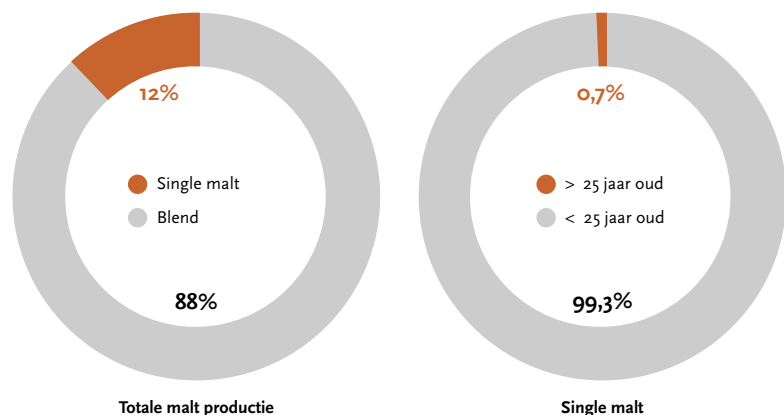


Cirkel diagram: Wereldwijde export van Schotse whisky (blended, single malt, single grain)

Bron: SWA: <https://www.scotch-whisky.org.uk/discover/faqs/>

Binnen de Schotse whisky vertegenwoordigt single malt aan het einde van 2024 volgens de Scotch Whisky Association ongeveer 12% van de markt, terwijl de overige 88% bestaat uit blended Scotch whisky. Maar daar stopt de differentiatie niet. Binnen de single malts is er nog een andere klasse: whisky's die minstens 25 jaar oud waren bij botteling. En nominaal jongere maar inmiddels historische bottelingen. Denk daarbij aan een 10 jaar oude whisky uit de jaren 1960. Samen vertegenwoordigen deze zeldzame en premium single malt Scotch whisky's slechts 0,7% van alle Schotse single malts. Dat verklaart de schaarste en aantrekkingskracht van deze whisky.

Stijgende vraag, Schaars aanbod



Een belangrijk aantrekkelijk punt voor beleggers is dat het gaat om een tastbaar product waarbij u zowel juridisch als economisch eigenaar bent van de fles of het vat waarin u investeert. De combinatie van beperkte beschikbaarheid en onderscheidend karakter maakt dat single malt Scotch whisky in toenemende mate wordt opgenomen door ervaren beleggers en professionele vermogensbeheerders.



Waardebepalende factoren

De waardeontwikkeling van whisky wordt bepaald door een combinatie van intrinsieke en marktgedreven factoren. Deze samenhang maakt single malt Scotch whisky tot een opvallende speler binnen de wereld van alternatieve investeringen.

Een duidelijk voorbeeld is de invloed van leeftijd op prijsontwikkeling. Naarmate een whisky langer rijpt, neemt de schaarste toe en stijgt de waarde aanzienlijk. Dit wordt zichtbaar in de onderstaande grafiek, waarin de marktprijzen van The Glenlivet variëren van circa €150 voor een 21-jarige fles tot bijna €900 voor een 30-jarige botteling.

De invloed van de vermelde leeftijd op de whiskyprijzen



Whiskyprijs, Gemiddelde veilingprijs over 90 dagen, inclusief kosten.

Bron: Whiskystats: BG3822, BG5597, WB244860, WB171604, WB268674, WB87436, sept 2025

Intrinsieke drijfveren

1. **Regio:** Het aantal distilleerderijen in een regio en het type smaak.
Bijvoorbeeld: de turf uit Islay die een karakteristieke smaak aan whisky geeft.
2. **Schaarste:** Gelimiteerde uitgaven van flessen uit een enkel vat en het feit dat slechts 12% van de totale whiskyproductie uit single malt bestaat.
3. **Leeftijd:** Oudere whisky's zijn zeldzamer en vaak waardevoller.
4. **Fles:** Design, glaswerk, etiket en speciale botteling dragen bij aan waarde.
5. **Vat:** Het type hout en de eerdere inhoud van het vat beïnvloeden de smaak en kwaliteit.
6. **Wetgeving:** Strenge controle door de Scotch Whisky Association.

Marktgedreven aanjagers

1. **Kwaliteit:** Whisky kan, in tegenstelling tot bijvoorbeeld wijn, vrijwel onbeperkt in de fles bewaard blijven zonder kwaliteitsverlies.
2. **Consumptie:** Whisky wordt gemaakt om geconsumeerd te worden, ook zeer dure flessen. Door consumptie neemt het resterende aanbod af, wat invloed heeft op de prijsontwikkeling van dezelfde overgebleven zeldzame bottelingen.
3. **Stijgende vraag:** Sinds de jaren '90 is de wereldwijde vraag sterk toegenomen, vooral in Azië en grote delen van Europa.
4. **Alternatieve beleggingen:** Schotse single malt whisky is een beleggingscategorie die de afgelopen jaren een sterke waardeontwikkeling² heeft laten zien, gemiddeld jaarlijks 10,6% in de afgelopen zeven jaar
5. **Gedeeld eigendom:** Een vat whisky kan door meerdere investeerders worden gedeeld, waardoor het risico verder wordt gespreid.

Scotch Whisky Investments, waardeontwikkeling portefeuilles 2018-2025, 2025.

² Resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst. Het verwachte gemiddelde rendement einde looptijd overeenkomst.



Groeiende wereldwijde vraag

India is opnieuw de grootste markt naar volume, met 192 miljoen flessen, terwijl de Verenigde Staten hun koppositie in waarde behouden met £971 miljoen. Opkomende markten zoals Turkije, Brazilië en Polen laten indrukwekkende groeicijfers zien. Hoewel de exportwaarde licht daalde ten opzichte van 2023, ligt deze nog altijd ruim boven het pre-pandemische niveau van 2019.

Een belangrijke recente ontwikkeling is de handelsdeal tussen het VK en India, gesloten in 2025. Tot voor kort werden Scotch-importen in India belast met een tarief van 150%, een enorme barrière in 's werelds grootste whiskymarkt. Het nieuwe akkoord verlaagt deze heffing de komende tien jaar naar 40%. Voor de Schotse whisky-industrie betekent dit een historische doorbraak: volgens de Scotch Whisky Association kan de export naar India hierdoor met £1 miljard toenemen in de komende vijf jaar, terwijl ook honderden nieuwe banen in Schotland en het VK zullen ontstaan. Voor beleggers opent dit vooruitzicht de deur naar een snelgroeiende markt met een jonge, kapitaalkrachtige middenklasse die steeds vaker kiest voor premium single malts.

Niet alleen de markt groeit; ook de voorkeur van consumenten verandert. Er is een duidelijke verschuiving naar premium en zeldzame single malts, waarvoor liefhebbers bereid zijn fors meer te betalen. De combinatie van vakmanschap, herkomst, en educatie voedt deze trend, zichtbaar in het stijgende aandeel single malt in de totale exportwaarde.

Scotch Whisky Association, [UK India Trade Talks](#), 2025.

Scotch Whisky Association, [International Trade](#), 2025.



Top 10 markten

Whisky blijft wereldwijd geliefd en kent een brede, internationale afzetmarkt. De sector is niet afhankelijk van één regio of economie en heeft zich historisch bewezen als een stabiele waardeopslag.

De grootste exportbestemmingen voor Schotse whisky (gedefinieerd naar waarde) in 2024, ten opzichte van 2014 waren:

1. VS: £ 971m +29% (£ 750m in 2014)
2. Frankrijk: £ 419m -6% (£ 445m in 2014)
3. Singapore: £ 310m +54% (£ 201m in 2014)
4. Taiwan: £ 298m +51% (£ 197m in 2014)
5. India: £ 248m +179% (£ 189m in 2014)
6. Spanje: £ 196m +18% (£ 166m in 2014)
7. Japan: £ 182m +184% (£ 64m in 2014)
8. Turkije: £ 178m +245% (£ 52m in 2014)
9. Duitsland: £ 169m +20% (£ 141m in 2014)
10. China: £ 161m +313% (39m in 2014)



De grootste exportbestemmingen voor Schotse whisky (gedefinieerd naar volume in 70cl-flessen) in 2024 ten opzichte van 2014 waren:

1. India: 192m flessen +141% (79,7m in 2014)
2. Frankrijk: 177m flessen -3% (183m in 2014)
3. Verenigde Staten: 132m flessen +11% (118,6m in 2014)
4. Japan: 74m flessen +311% (18m in 2014)
5. Spanje: 59m flessen +2% (57,m in 2014)
6. Duitsland: 56m flessen +12% (49,8m in 2014)
7. Brazilië: 52m flessen -10% (58,1m 2014)
8. Polen: 48m flessen +164% (18,2m 2014)
9. Turkije: 47m flessen +279% (12,4m 2014)
10. China: 30m flessen +77% (17m 2014)





5. Risico's en exit strategie

Beleggen in whisky brengt, net als elke andere belegging, risico's met zich mee. Dit hoofdstuk geeft u een helder overzicht van de belangrijkste risico's en de manieren waarop u een exit kunt vormgeven.

De belangrijkste risico's

Liquiditeitsrisico

De markt voor zeldzame flessen en vaten is minder liquide dan aandelen of obligaties. Transacties verlopen vaak via gespecialiseerde partijen en veilinghuizen en kunnen tijd kosten. Prijsontdekking vindt plaats per kavel; bij beperkte belangstelling kan de gerealiseerde prijs afwijken van indicatieve waarden.

Bij Scotch Whisky Investments werken wij met meerdere verkoopkanalen (o.a. veiling, private sales, platform) en adviseren over een gefaseerde exit.

Marktrisico

Whiskyprijzen worden gedreven door vraag en aanbod, merkreputatie, kwaliteit en schaarste. Op korte termijn kunnen prijzen schommelen; op lange termijn zijn prijspaden historisch stabiel. Daarom hebben investeerders met interesse in whisky als beleggingsproduct over het algemeen een investeringshorizon van minstens vijf jaar tot 10 jaar.

Bij Scotch Whisky Investments stemmen wij portefeuilleopbouw en horizon af op uw doelstellingen en risicoprofiel.

Authenticiteit & herkomst

In het hogere segment komt vervalsing helaas voor. Controleer daarom altijd herkomst, documentatie en verzegeling. Voor vaten geldt: werk met bonafide cask papers en bevestigde eigendomstitels.

Bij Scotch Whisky Investments zijn alle flessen en vaten authentiek en voorzien van alle benodigde documentatie.

Bewaar-, verzekerings- en operationeel risico

Whisky moet in gecontroleerde (bonded) opslag staan en adequaat verzekerd zijn. Controleer polisvoorwaarden, dekkingsniveau (bij voorkeur actuele marktwaarde) en wie contractueel verantwoordelijk is voor beheer, transport en administratie.

Bij Scotch Whisky Investments bent u verzekerd en wordt dit volledig geregeld, zodat u er geen omkijken naar heeft.

Rijpingsrisico (vaten)

Bij rijping verdampt jaarlijks een deel van de inhoud (angels' share, gemiddeld ca. 2–3% per jaar). Daarnaast kunnen vatkwaliteit en rijpingscondities de uiteindelijke waarde beïnvloeden. Een heldere vatstrategie (doel, beoogde leeftijd, bottel- of verkoopmoment) is essentieel.

Scotch Whisky Investments ondersteunt dit via professioneel cask management en periodieke evaluaties.



Valuta- en fiscale risico's

Transacties, veilingen en waarderingen zijn vaak in GBP. Fluctuaties van EUR/GBP beïnvloeden uw resultaat. Daarnaast kunnen belastingregels (accijnzen, btw bij botteling, invoerrechten) en wijzigende regelgeving impact hebben op kosten en timing.

Bij Scotch Whisky Investments wordt er rekening gehouden met valuta- en fiscale aandachtspunten.

Concentratie- en selectierisico

Een te smalle focus op één merk, distilleerderij of jaargang vergroot de risico's. Spreiding naar merken, leeftijden en (waar passend) flessen/vaten verkleint dit.

Scotch Whisky Investments bouwt portefeuilles op basis van uw doelen en risicoprofiel en streeft naar doordachte spreiding.

Waarderings- en transactiekostenrisico

Indexniveaus of 'guide prices' zijn geen gegarandeerde verkoopprijzen. Daarnaast kunnen kopers- of verkoperscommissies en overige kosten het netto-rendement drukken.

Scotch Whisky Investments hanteert een transparante kostenstructuur en onderbouwt waarderingen met meerdere bronnen (veilingen, indices en transactiedata).



Exitstrategie

Een goede exit begint op dag één: kies flessen en/of vaten met marktbrede vraag, aantoonbare herkomst en voldoende schaarste. Plan vervolgens uw uitstap in lijnen, niet in één sprong.

Gefaseerde verkoop (tranches)

Verkoop uw portefeuille stapsgewijs (bijv. 20–30% per tranche).
U beperkt markttimingrisico en kunt inspelen op belangstelling per kavel.

Veilinghuizen

Internationale veilingplatforms bieden bereik en prijsontdekking, maar rekenen kopers-/verkopersfee. Geschikt voor zeldzame flessen en curated kavels.
Houd rekening met planning, toelatingscriteria en netto-opbrengst.

Private sales/brokerage

Via gespecialiseerde tussenpersonen of een bestaand netwerk kan snel en gericht verkocht worden, vaak met minder publieke marktimpact. Commissies en doorlooptijd verschillen per partij.

Terugkoop-/bemiddelingsservice

Sommige vermogensbeheerders of platformen bieden terugkoop of bemiddeling (indien beschikbaar en onder voorwaarden). Dit kan de doorlooptijd verkorten, maar check vooraf prijsformule en kosten.

THE SWEX (specialistisch handelsplatform)

Voor bepaalde flessen en vaten kan een gespecialiseerd whisky-platform liquiditeit en transparantie vergroten. Controleer toelatingscriteria, kostenstructuur en settlement.

Cask-to-bottle (vaten)

Bottelen kan waarde ontsluiten, maar brengt regulatoire vereisten, accijnzen, bottelkosten, verpakking, logistiek en marketing mee. Alleen zinvol met een duidelijke commerciële route en kosten-batenanalyse.

Samengevat

Beleggen in whisky vraagt vakmanschap: van selectie en herkomstcontrole tot bonded opslag, verzekering, accijnzen, valutabeheer en het kiezen van het juiste verkoopkanaal. Wie dit zelf organiseert, krijgt te maken met veel schakels en documentatie; kleine fouten kunnen grote impact hebben op timing en opbrengst. Zoals bij elke investering vraagt dit om een zorgvuldige aanpak en een lange termijn horizon.

Scotch Whisky Investments ontzorgt u hierbij. Wij stemmen de portefeuille af op uw doelen en risicoprofiel, verzorgen professionele opslag en verzekering, rapporteren periodiek en denken mee over de optimale exitstrategie. Zo blijft u eigenaar en houdt u overzicht, terwijl wij het specialistische werk organiseren.





6. Starten met beleggen

Beleggen in Schotse single malt whisky kan een waardevolle aanvulling zijn op een gediversifieerde portefeuille. De exclusiviteit van het product, het schaarse aanbod en het historische rendement van 11,2% per jaar in de afgelopen 10 jaar trekt steeds meer investeerders naar whisky. Wat is een goede manier om te starten met beleggen in whisky?

Oriëntatie: leer de markt kennen

De eerste stap is bepalen welke rol whisky in uw portefeuille moet vervullen: als instrument voor spreiding, vermogensgroei of als buffer tegen inflatie. Daarbij hoort het vaststellen van een passende horizon en allocatie. In de praktijk betekent dit meestal een beleggingshorizon van vijf tot tien jaar, met een beperkte allocatie van maximaal tien procent van het vrij belegbare vermogen. Essentieel is dat u uitsluitend investeert in flessen en vaten met de juiste herkomst- en eigendomsdocumentatie.

Bij Scotch Whisky Investments wordt dit volledig gecontroleerd en vastgelegd, zodat u altijd zekerheid heeft over authenticiteit en eigendom.

Productkeuze: flessen en/of vaten?

Een belangrijke keuze is of u belegt in flessen en/of in vaten. Flessen zijn relatief snel verhandelbaar, brengen geen rijpingsrisico met zich mee en zijn direct beschikbaar. Wel is het zaak alert te zijn op authenticiteit, conditie en verkoopkosten. Vaten daarentegen zijn meer een langetermijninvestering. Doordat de whisky verder rijpt, kan de waarde toenemen, maar er spelen ook specifieke risico's zoals verdamping ("angels' share") en de kosten en procedures rond botteling en accijnzen.

Scotch Whisky Investments begeleidt dit proces met professioneel cask management, zorgvuldig geplande bottelmomenten en volledige documentatie en opslag.

Kosten & documentatie

Beleggen in whisky brengt kosten met zich mee die verder gaan dan alleen de aankoopprijs. Denk aan transactiekosten bij in- en verkoop, opslagkosten en verzekering op basis van actuele waarde. Bij vaten komen daar de kosten van bottelen, accijnzen, verpakking, etikettering en logistiek bij. Voor flessen zijn herkomstdocumentatie, facturen en conditierapporten belangrijk, terwijl bij vaten cask papers, eigendomsbevestiging en opslagdossiers onmisbaar zijn.

Bij Scotch Whisky Investments worden deze elementen volledig voor u geregeld, met transparante kosten en periodieke rapportages.



Waar koopt en verkoopt u?

De markt kent meerdere kanalen. Bij primaire uitgiftes via distilleerderijen of onafhankelijke bottelaars is de toegang vaak beperkt en de vraag hoog. Op de secundaire markt en bij veilingen is het aanbod breder, maar gelden commissies en wisselende doorlooptijden. Private sales en brokerages bieden een meer discrete aanpak, al verschillen voorwaarden en kosten per partij. Daarnaast is er THE SWEX, een gespecialiseerd platform met een gestandaardiseerd proces voor geselecteerde flessen en vaten.

Bij Scotch Whisky Investments wordt u geholpen met de verkoop van uw portefeuille. Wij selecteren de juiste kanalen en stemmen de timing af op uw portefeuille en doelstellingen.

Een whiskyportefeuille opbouwen

Een gezonde whiskyportefeuille vraagt om spreiding vanaf het begin: mix verschillende merken, regio's en leeftijden, en combineer waar passend flessen en vaten. Een gelaagde opbouw is daarbij effectief: een kern van kwalitatieve, goed verhandelbare stukken kan worden aangevuld met schaarse releases en zorgvuldig geselecteerde vaten voor de langere termijn.

Het is belangrijk om de portefeuille periodiek te herijken, bijvoorbeeld halfjaarlijks, zodat u inzicht houdt in de voortgang en eventuele bijsturing.

Scotch Whisky Investments ondersteunt dit proces met updates, analyses en voorstellen voor aanpassing.

Uw exitpad vastleggen

Een exitplan hoort bij de start. Bepaal vooraf hoe u uw positie wilt afbouwen: bijvoorbeeld in tranches van twintig tot dertig procent, verspreid over tijd. Leg ook vast welk verkoopkanaal u per type stuk wilt gebruiken en welke timing daarbij past. Houd rekening met een realistische doorlooptijd: hoe groter de portefeuille, hoe meer tijd er nodig kan zijn voor een ordentelijke uitstap.

Scotch Whisky Investments stelt samen met u een concreet exitplan op en begeleidt de uitvoering, of dit nu via een veiling, private sale of THE SWEX plaatsvindt.

Samenwerken met een specialist

U kunt ervoor kiezen het gehele traject zelf te doorlopen. Dit vraagt echter kennis, tijd en nauwkeurigheid. Professionele begeleiding kan het proces stroomlijnen en de operationele last aanzienlijk verlichten. Scotch Whisky Investments begeleidt beleggers sinds 2007 bij het opbouwen van gespreide whiskyportefeuilles, werkt conform wet- en regelgeving en AFM-gedragscode, en biedt toegang tot opslag, verzekering, documentatie en handelskanalen.





7. Veel gestelde vragen over beleggen in whisky

Wat is de definitie van Schotse whisky?

Schotse whisky is malt whisky of grain whisky (of een mix van de twee). Schotse whisky moet volgens de wet gedistilleerd en gerijpt worden in Schotland in eiken vaten gedurende ten minste drie jaar en gebotteld worden op een alcoholpercentage van minimaal 40%. De wettelijke bescherming van Schotse whisky is van vitaal belang om een whisky te beschermen die wereldwijd bekend staat om zijn kwaliteit. Schotland heeft eeuwenlang gewerkt aan de opbouw van een internationaal erkende reputatie op het gebied van single malt whisky. Deze reputatie vormt een belangrijk fundament onder de waardeontwikkeling van Schotse whisky's en wordt actief beschermd door producenten, wetgevers en brancheorganisaties.

De eerste definitie van Schotse whisky in de wetgeving van het Verenigd Koninkrijk werd in 1933 vastgelegd, met een speciale Scotch Whisky Act in 1988 en nieuwe Scotch Whisky Regulations in 2009.

Schotland is de thuisbasis van meer dan 150 mout- en graandistilleerderijen, waardoor het de grootste concentratie van whiskyproductie ter wereld heeft.

Schotse single malt whisky wordt ingedeeld in vijf hoofdcategorieën: Highlands, Lowland, Speyside, Islay en Campbeltown, op basis van de geografische locatie van de distilleerderij waar het wordt gemaakt. In veel opzichten beïnvloeden de geografie en het klimaat van elke regio het karakter van de whisky die er wordt geproduceerd.

Is Schotse whisky gereguleerd?

Schotse whisky wordt gereguleerd onder de Scotch Whisky Regulations 2009, opgesteld door de Britse overheid. De Scotch Whisky Association (SWA) is een brancheorganisatie die de industrie vertegenwoordigt, richtlijnen ontwikkelt en toezicht houdt op naleving binnen de sector, in aanvulling op de wettelijke kaders. In vergelijking met andere whiskyproducerende landen zoals Ierland, Japan en de Verenigde Staten, kent Schotse whisky het meest uitgebreide en wettelijk verankerde kwaliteits- en beschermingsregime. De productie, rijping en etikettering zijn vastgelegd in de Scotch Whisky Regulations 2009 en vallen daarnaast onder de beschermde geografische aanduiding (GI-status).

Wat is single cask en cask strength?

Single cask

Bij single cask wordt een whisky gebotteld uit één vat. Het beperken van de whisky tot één enkel vat helpt om de unieke smaak van de whisky te behouden, aangezien de smaak binnen elk vat zal verschillen, zelfs wanneer de whisky geproduceerd is door dezelfde distilleerderij.

Cask strength

Cask strength (of barrel proof) is een whisky die het verdunningsproces overslaat en in plaats daarvan rechtstreeks uit het vat gebotteld wordt.



Hoe wordt whisky geproduceerd?

Er zijn slechts drie ingrediënten nodig om whisky te maken: water, graan en gist.

Het soort graan dat gebruikt wordt varieert naargelang de verschillende soorten whisky die gemaakt worden, maar alle whisky's hebben een kleine hoeveelheid gemoute gerst nodig om het fermentatieproces te starten. Het water dat gebruikt wordt voor de productie van whisky wordt beschouwd als een belangrijke factor bij het maken van een goede whisky. Schoon, helder en vrij van slecht smakende onzuiverheden zoals ijzer zijn de drijvende factoren bij het selecteren van water voor whisky. Vanwege het belang van water bij whiskyproductie, zijn een groot aantal distilleerderijen gelegen aan een rivier of meer.

Gist is naast water en gerst één van de drie fundamentele benodigdheden voor het maken van whisky. Dat komt in de eerste plaats omdat gist in staat is suiker om te zetten in alcohol (tijdens het fermentatieproces). Dat proces duurt doorgaans minimaal 48 uur, maar bij sommige distilleerderijen een veelvoud daarvan. Tijdens dit proces worden naast alcohol ook aroma's aangemaakt die mede het uiteindelijke smaakprofiel van de new make spirit bepalen. Denk hierbij aan fruitige of nootachtige aroma's. Tegenwoordig wordt tijdens het fermentatieproces vooral gebruik gemaakt van distilleerdersgist, wat heel efficiënt is maar doorgaans een minder complex resultaat oplevert. Daar staat tegenover het gebruik van brouwersgist, wat veel minder efficiënt is maar wel een complexer geheel aan aroma's oplevert.





Hoe verloopt het productieproces van whisky?

Het productieproces van whisky bestaat doorgaans uit slechts 6 stappen:

Mouten

Gerst is een belangrijk ingrediënt in malt whisky en moet op een specifieke manier behandeld worden om later de suikers te kunnen extraheren. Tijdens dit stadium wordt de gerst geweekt in water en kan deze ontkiemen. Het kiemproces wordt afgesloten met het drogen van de gerst in een oven.

Maischen

Na het mouten is de gedroogde gerst klaar om gemaischt te worden. Voor de gisting moeten de suikers in de korrel worden geëxtraheerd. De gebruikte granen worden vermalen en nu geïdentificeerd als grist, en gecombineerd met heet water in een beslag of kuip. Deze grote vaten hebben roterende harken die het mengsel voortdurend roeren. Tijdens het maischen zetten enzymen zetmeel om in suikers. Zodra de suikers zijn geëxtraheerd, is de vloeistof, die nu wort wordt genoemd, klaar om naar de volgende fase te gaan en te worden omgezet in alcohol.

Gisting

Tijdens de gisting wordt de wort afgekoeld en overgebracht naar een grote container van hout of roestvrij staal die een washback wordt genoemd. Hier wordt gist toegevoegd. Door het wort met de gist te mengen, wordt de suiker omgezet in alcohol, wat de 'wash' wordt genoemd. Dit proces duurt over het algemeen 48-96 uur en kan verschillende smaken produceren, afhankelijk van de fermentatietijd en het type giststam. De resulterende vloeistof heeft ongeveer 7-10% alcohol voordat het gedistilleerd wordt.

Stoken

Distillatie wordt gedaan in koperen distilleerketels, waar alcohol wordt gescheiden van water, waardoor het alcoholgehalte van de vloeistof toeneemt terwijl giftige alcohol en andere ongewenste bestanddelen worden verwijderd. Het waswater wordt gedistilleerd in de 'wash still', wat resulteert in een product dat 'low wines' wordt genoemd en dat vervolgens wordt gedistilleerd in de 'spirit still'. De tweede distillatie resulteert in het eindproduct dat "new make spirit" wordt genoemd. De meeste whisky's worden twee keer gedistilleerd, sommigen drie keer. Dit resulteert in een lichtere, meer verfijnde spirit.

Rijpen

Een belangrijk onderdeel van het productieproces is rijping. Alle Schotse whisky wordt gerijpt in houten vaten, wettelijk vaten genoemd, gemaakt van eikenhout. Deze geven de whisky zijn kleur en smaakkenmerken. De vaten worden opgeslagen in pakhuizen om de whisky te laten rijpen. Schotse whisky wordt minstens drie jaar in eiken vaten gerijpt, maar de meeste Schotse single malt whisky's worden voor een aanzienlijk langere periode gerijpt.

Bottelen

De laatste fase van het proces is het bottelen van de whisky. Zodra de whisky gerijpt is, wordt hij gebotteld met een minimum alcoholpercentage van 40%. Whisky kan koud gefilterd worden om te voorkomen dat het troebel wordt wanneer er ijs wordt toegevoegd, hoewel dit proces ook een deel van de congenere verwijderd. Kunstmatige kleuring wordt vaak toegepast voor kleurconsistentie, hoewel de meeste onafhankelijke bottelaars er meestal op staan niet te filteren of te kleuren omwille van de authenticiteit van hun product.



Wanneer is een whisky authentiek?

Een vat met rijpende whisky moet rusten in een opslagplaats die onder overheidstoezicht staat. Er is een bepaald niveau van naleving en regelgeving. De HMRC (HM Revenue and Customs) vereist dat bedrijven een “warehouse keepers and owners of warehoused goods regulations” (WOWGR) vergunning hebben. Hiermee kan de houder legaal goederen kopen, verkopen en opslaan in HMRC-opslagplaatsen. HMRC voert uitgebreide controles uit voordat handelaren deze licenties krijgen, waaronder controles van directie en aandeelhouders, bedrijfsplannen, intentieverklaringen van leveranciers en potentiële klanten.

Hoeveel flessen zitten er in een vat?

Vaten zijn er in alle soorten en maten. Na distillatie wordt een vat meestal “bijgevuld” met nieuwe whisky. Na verloop van tijd zal het volume geleidelijk afnemen door verdamping van de vloeistof door de poriën van het hout. Dit wordt “angels’ share” genoemd en de Schotse whiskyindustrie heeft dit verliescijfer vastgesteld op gemiddeld 2-3% per jaar. In het algemeen geldt: hoe ouder de whisky, hoe minder vloeistof er achterblijft in het vat.

Hoe wordt whisky bewaard?

Flessen

Een juiste omgeving is vereist voor het verzamelen van flessen whisky. Flessen moeten uit de buurt van zonlicht gehouden worden en onder kamertemperatuur bewaard worden. Whiskyflessen moeten ook rechtop bewaard worden, want de kurken sluiten niet op dezelfde manier af als de kurken van wijnflessen en kunnen bovendien langzaam oplossen door het alcoholgehalte van de vloeistof.

Vaten

Vaten met whisky worden liggend opgeslagen in een door de Schotse overheid goedgekeurd douane-entrepot. Deze opslag is onderworpen aan toezicht en kwaliteitscontrole om de rijping onder optimale omstandigheden te laten verlopen. Dit betekent dat het vat voortdurend wordt gecontroleerd op de juiste omstandigheden door een expert, nooit kan worden vervalst of nagemaakt, en goed beschermd en veilig is terwijl het rijpt en zijn kwaliteit ontwikkelt.

Welke factoren dragen bij aan de waarde van whisky?

De waarde neemt toe vanwege twee essentiële factoren: kwaliteit en zeldzaamheid. Daarnaast gelden de volgende factoren een rol:

- Reputatie van de distilleerderij
- Leeftijd en Vintage van het product
- Onevenwicht tussen vraag en aanbod

Welke manieren bestaan er om te beleggen in whisky?

- Zelf beleggen in flessen whisky en/of vaten met whisky
- Zelf beleggen in whisky-aandelen of -fondsen
- Beleggen onder begeleiding van een professionele vermogensbeheerder via een persoonlijk samengestelde portefeuille.



Waar kan ik de koers van whiskybeleggingen volgen?

Er bestaan diverse websites waarop retail- en/of veilingprijzen worden getoond. Belangrijke bronnen zijn whiskystats.com, whiskybase.com, rarewhisky101.com en whiskymarketplace.com.

Daarnaast houdt THE SWEX, het online beleggingsplatform voor whisky, op transparante wijze de koersen van whisky's bij.

Wat is een redelijke verwachte ROI voor whisky-investeringen?

Op basis van historische prestaties ligt de waardeontwikkeling van zeldzame whisky doorgaans tussen 6% en 11% gemiddeld per jaar³

Kan ik mijn portefeuille op elk moment liquide maken?

Whisky wordt beschouwd als een langetermijninvestering. Liquidatie binnen een korte periode kan leiden tot aanzienlijk verlies. Het belangrijkste risico van beleggen in zeldzame Schotse single malt whisky is de illiquiditeit. In tegenstelling tot genoteerde activa (zoals aandelen en obligaties) kost het meer tijd om een belegging in whisky te liquideren (vergelijkbaar met private equity).

³ Resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst.



8. Samenvatting

Schotse single malt whisky heeft zich ontwikkeld tot een volwassen, internationale beleggingscategorie. De aantrekkingskracht schuilt in de combinatie van kwaliteit, strikte regelgeving, wereldwijde vraag en structurele schaarste. In die context kan whisky naast aandelen en obligaties, bijdragen aan spreiding en het langetermijnkarakter van een portefeuille.

Prestaties worden in studies en indices verschillend gemeten (universum, weging, segmentfocus); uitkomsten kunnen daarom uiteenlopen. Belangrijker is het portefeuilleeffect: whisky kent doorgaans een lage correlatie met traditionele markten en kan zo diversificatie toevoegen.

Beleggen in whisky vraagt een andere aanpak dan beursgenoteerde beleggingen. Denk aan authenticiteit en herkomst, bonded opslag en verzekering, documentatie rond vaten en botteling, all-in kosten en accijnzen, valuta-effecten en een realistisch exitplan. Het is bovendien minder liquide en past binnen een horizon van minimaal vijf tot tien jaar.

U kunt dit traject zelf vormgeven met de aandachtspunten uit dit whitepaper. Wie liever ontzorgd wordt, kan samenwerken met een specialist die de selectie, het cask-management, de opslag, documentatie, rapportages en de aan- en verkoop organiseert, terwijl u eigenaar blijft en overzicht houdt.

Scotch Whisky Investments vervult die begeleidende rol sinds 2007, opereert onder een AFM-licentie en beheert ruim €320 miljoen voor meer dan 1.500 cliënten. Wij zijn dé specialist in whiskybeleggingen en werken conform de geldende wet- en regelgeving.

Benieuwd hoe whisky in úw portefeuille kan werken?

Neem vrijblijvend contact op voor een oriënterend gesprek op ons hoofdkantoor in Sassenheim. We vertalen uw doelstellingen naar een heldere aanpak en verzorgen het volledige traject, zodat whisky op een verantwoorde manier kan bijdragen aan spreiding en potentiële waardeopbouw.

Mocht u daartoe besluiten, dan wensen wij u veel plezier en succes.



9. Contactgegevens

Scotch Whisky Investments
Industriekade 18A
2172 HV Sassenheim
Nederland
+31 (0) 252 222 011
Info@scotchwhiskyinvestments.com
www.scotchwhiskyinvestments.com

Samengesteld door Scotch Whisky Investments

Dit whitepaper is samengesteld door Scotch Whisky Investments, sinds 2007 actief als vermogensbeheerder in Schotse single malt whisky en ingeschreven in het register van de Autoriteit Financiële Markten (AFM) van Nederland. Scotch Whisky Investments beheert flessen en vaten whisky ter waarde van ruim 320 miljoen euro.

Disclaimer

Dit whitepaper is zorgvuldig samengesteld. Er is echter geen garantie dat deze informatie foutloos, volledig en actueel is. Daarom kunnen aan de informatie in deze publicatie geen rechten worden ontleend. Verder aanvaardt de uitgever van dit whitepaper geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden of onvolledigheden in de aangeboden informatie, noch voor schade die het gevolg is van problemen veroorzaakt door, of inherent aan het verspreiden van informatie. Zonder uitdrukkelijke voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever mag de inhoud niet voor andere doeleinden worden aangewend.

